

Las jako czynnik rozwoju lokalnego

Bolesław Porter, Magdalena Tyra, Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska

Abstrakt. Rozwój jednostek samorządu terytorialnego jest uwarunkowany wieloma czynnikami, w tym walorami przyrodniczymi. W pracy podjęto próbę zbadania relacji las – rozwój lokalny na przykładzie gminy Janów Lubelski. Analizowano liczbę przedsiębiorstw działających w oparciu o drewno, liczbę obiektów turystycznych oraz wykorzystanie nieдрzewnych produktów leśnych, które dla wielu gospodarstw domowych są ważnym źródłem dochodu. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że kompleks leśny położony na terenie gminy jest czynnikiem istotnie pobudzającym jej rozwój.

Słowa kluczowe: rozwój lokalny, las, funkcje lasu, gmina Janów Lubelski

Abstract. The forest as a factor of local development. The development of the local government units is conditioned by many factors, including natural values. This paper presents the relationship between the forest and the local development on the example of the Janów Lubelski commune. It has been shown to increase the number of companies whose business is based on wood, the number of tourist facilities, and the use of non-wood forest products, which for many households are an important source of income. The results showed that located in the commune Janów Lubelski forest complex is a factor that significantly stimulating its development.

Keywords: local development, forest, functions of the forest, commune Janów Lubelski

Wprowadzenie

Słabo rozwinięte regiony kraju, obszary wiejskie czy niewielkie miasta dotyka wiele problemów społecznych, są one także opóźnione gospodarczo. Powoduje to wiele konsekwencji, między innymi odpływ młodego pokolenia do większych ośrodków w poszukiwaniu pracy oraz lepszych warunków życia. Obszary te charakteryzują się często niebывałym bogactwem w postaci form krajobrazu, czy zasobów odnawialnych. To powoduje, że są one atrakcyjne do zamieszkania oraz rekreacji. Warto wobec tego zwrócić uwagę na funkcjonowanie przestrzeni, w której są one umiejscowione.

W Polsce niewiele jest gmin, które mogą wykazać się bogactwem surowców (np. na Górnym Śląsku), czy korzystnym położeniem geograficznym (nadmorskie kurorty). Nie każda jednostka samorządu terytorialnego ma klasyczne czynniki, na których może opierać swój rozwój. W związku z tym gminy poszukują innych – unikatowych czynników, mogących przyczynić się do ich społeczno-gospodarczego rozwoju. Wskaźnik lesistości Polski wynosi ok. 30%, można przyjąć, że jest to ten element w przestrzeni wielu gmin, który może być bodźcem do ich rozwoju. Występowanie lasu na danym obszarze może mieć wpływ na jego pozytywne prze-

miany, dlatego bardzo ważne i ciekawe wydaje się zbadanie zależności pomiędzy przestrzenią, a społeczno-gospodarczym rozwojem gminy.

Analizą objęto gminę Janów Lubelski, która w ponad 60% pokryta jest terenami leśnymi. Tak duża powierzchnia leśna może stanowić istotny czynnik w procesie funkcjonowania i rozwoju jednostki. W opracowaniu podjęto próbę wykazania wpływu lasu na rozwój lokalny.

Cel i zakres opracowania

Celem opracowania było określenie czy i w jaki sposób las może warunkować i kształtować rozwój lokalny. Podjęto próbę określenia wpływu kompleksu leśnego położonego na terenie gminy Janów Lubelski na jej rozwój.

W oparciu o analizę literatury przedmiotu oraz badania własne zweryfikowano hipotezę, która zakładała, iż położony na terenie gminy Janów Lubelski kompleks leśny jest czynnikiem wpływającym na jej rozwój, a walory przyrodnicze są podstawą do budowy wizerunku gminy atrakcyjnej turystycznie.

Zakres przestrzenny pracy obejmuje obszar gminy Janów Lubelski. Gmina ta charakteryzuje się dużą lesistością na tle pozostałych jednostek terytorialnych województwa lubelskiego.

Istotnym elementem badań były ankiety oraz wywiady przeprowadzone w 2015 roku z przedstawicielami władz samorządowych, placówek oświatowych, pracownikami nadleśnictwa, a także z mieszkańcami gminy Janów Lubelski.

Istota rozwoju lokalnego

Problematyka rozwoju lokalnego rozumianego jako proces pozytywnych zmian i przeobrażeń na danym obszarze zyskuje na znaczeniu, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym. Jest to związane z występującymi w różnych krajach, także w Polsce różnicowaniami w poziomie rozwoju, a w szczególności z poszukiwaniem przyczyn i sposobów jego pobudzenia.

Najważniejszym celem rozwoju lokalnego jest zapewnienie społeczności najwyższego możliwego do osiągnięcia poziomu życia. Przyjmuje się także cele cząstkowe, są to m.in. zagwarantowanie miejsc pracy, zapewnienie odpowiednich warunków bytu materialnego, umożliwienie przebywania w niezanieczyszczonym środowisku, zapewnienie dostępu do miejsc kształcenia, kultury i rozrywki, wypoczynku oraz zapewnienie poczucia bezpieczeństwa.

Omawiając istotę rozwoju lokalnego należy uwzględnić jego trzy podstawowe i najważniejsze cechy. Są nimi: podmiotowość, wielopłaszczyznowość oraz ciągłość. Pierwsza z wymienionych cech ma na celu podkreślenie znaczenia podmiotów rozwoju lokalnego, to znaczy władz samorządowych, różnego rodzaju instytucji publicznych oraz przedsiębiorców, które biorą udział w jego kreowaniu. Na szczególną uwagę zasługują także lokalne społeczności, które współpracując z samorządem oraz lokalnymi liderami prowadzą działania w różnych dziedzinach, tworząc wspólnotę mającą zgodne cele działania (Nowińska 2000). Wielopłaszczyznowość rozwoju lokalnego jest związana z trzema sferami życia człowieka: gospodarczą, społeczną oraz przyrodniczą. Zmiany zachodzące w sferze gospodarczej odnoszą się do długofalowych przemian dokonujących się w gospodarce danego obszaru. Sfera społeczna jest w dużej mierze uzależniona od ludzi zamieszkujących dany obszar. To oni tworząc między sobą sieć powiązań mogą rozszerzyć możliwości rozwojowe całej grupy (Markowski 2008). Sferą przyrodniczą jest środowisko w jakim żyje dana społeczność i w którym kształtują się

więzi społeczno-gospodarcze. Omawiana wielopłaszczyznowość sprowadza się ostatecznie do zgodności interesów tych sfer, poprzez wdrażanie idei zrównoważonego rozwoju.

Bardzo ważną cechą rozwoju lokalnego jest jego ciągłość, co może być osiągnięte przy pomocy strategii wpracowanej wspólnie przez społeczność i władze samorządowe. Rozwój lokalny powinien być zaplanowany, gdyż spontaniczne zmiany mogą nie zaspokajać w pełni oczekiwań podmiotów rozwoju. Długofalowa koncepcja po pierwsze może dać możliwość bardziej efektywnego wykorzystania zasobów, po drugie stabilizuje obrane w procesie strategicznego planowania kierunki rozwoju. Wśród instrumentów, które samorzady gminne wykorzystują w tym celu wymienić należy między innymi: strategię rozwoju lokalnego gminy; wieloletni plan inwestycyjny; studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (MPZP). W opracowaniu szczególną uwagę zwrócono na zapisy strategii rozwoju lokalnego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. MPZP jest niezbędnym instrumentem kierowania rozwojem lokalnym, ponieważ przesądza o formach użytkowania terenów, jest on również konieczny, aby nienaruszony był interes społeczności, który jest głównym celem rozwoju lokalnego i stanowi jego wartość nadrzędną (Pankau i Parteka 2001).

Powszechnie w literaturze zwraca się uwagę na mnogość czynników rozwoju lokalnego (Blakley 2002, Parysek 2001, Wojewódzka 2009, Wojewódzka-Wiewiórska 2011), gdzie w zależności od przyjętej klasyfikacji wymienia się czynniki tj. walory użytkowe wytworzone przez naturę (bogactwa mineralne, elementy przyrodnicze, gleba, woda itp.), walory użytkowe powstałe w wyniku działań człowieka (obiekty infrastruktury), siłę roboczą (kwalifikacje, wydajność), instytucje wspierające promocję i rozwój obszaru, kulturę i tradycje gospodarcze danego obszaru czy atrakcyjność miejsc przebywania (kultura i tradycje mieszkańców, zagospodarowanie terenu).

Czynniki rozwoju w zależności od warunków przyrodniczych, gospodarczych, społecznych czy kulturowych różnią się geograficznie. Można wyróżnić tzw. czynniki specyficzne, charakterystyczne wyłącznie dla danych warunków czy konkretnego terytorium, bądź czynniki o charakterze uniwersalnym.

Według podstawowego podziału czynniki klasyfikuje się na wewnętrzne i zewnętrzne. Mimo dużego znaczenia czynników zewnętrznych w rozwoju obecnie za stosunkowo najważniejsze czynniki kształtujące rozwój lokalny uznawane są czynniki endogeniczne, jedyne w swoim rodzaju, typowe dla danego miejsca. Ich uaktywnienie i odpowiednie wykorzystanie określa skuteczność rozwoju endogenicznego. Głównym zadaniem zarządzających rozwojem w skali lokalnej tj. władz gmin czy powiatów jest identyfikacja czynników endogenicznych i uwzględnienie ich w prowadzonej polityce rozwoju na rzecz poprawy warunków życia społeczności lokalnych.

Las w ujęciu teoretycznym

Interpretacja pojęcia las może wydawać się bardzo kłopotliwa. Opublikowane w specjalistycznym piśmiennictwie definicje lasu, prawnie obowiązujące czy potoczne zdecydowanie się od siebie różnią. Wyjaśnienie tego słowa zależy od miejsca w jakim żyje jego interpretator, wykonywanej pracy, czy zainteresowań. Las i leśnictwo jest formą użytkowania ziemi, dzięki której społeczeństwo może osiągnąć różnorodne korzyści. Ich całokształt określa się jako funkcje lasu. Wpływ na zakres oraz poziom tych funkcji mają między innymi charakter

lasu i sposób prowadzenia gospodarki leśnej. Biorąc pod uwagę walory przyrodnicze, które mogą być czynnikami rozwoju lokalnego, należy podkreślić znaczenie równowagi pomiędzy koniecznością ochrony przyrody oraz zasobów środowiska, a potrzebami ludzi i rozwojem ekonomicznym jednostki terytorialnej (Gorczyca 2013). Według ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska: „(...) Zrównoważony rozwój – rozumie się przez to taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym występuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń (...)”.

Idea zrównoważonego rozwoju posiada swoje odzwierciedlenie w leśnictwie poprzez model wielofunkcyjnej gospodarki leśnej, który ukierunkowany jest na zachowanie równowagi interesów ekonomicznych, potrzeb socjalnych społeczeństwa, a także wymogów ekologicznych. Ważne jest, aby zgodnie z koncepcją lasu wielofunkcyjnego, tak dostosować działalność leśną, by umożliwiała ona uzupełnianie się poszczególnych funkcji lasu, z uwzględnieniem korzyści ekonomicznych, jakie mogą być tego efektem. Należy jednak zwrócić uwagę, że stanowiące dobro wspólne tereny leśne są szczególnie narażone na presję, ze strony korzystających z nich osób. Dzikie wysypiska śmieci, płoszenie zwierząt, nieumiejętne zbieranie pożytków leśnych to tylko niektóre przykłady działań człowieka-konsumenta, które mogą mieć zdecydowanie negatywny wpływ na zbiorowiska leśne.

Charakterystyka terenu opracowania

Miejsko-wiejska gmina Janów Lubelski leży na terenie wschodniej Polski, w południowo-zachodniej części województwa lubelskiego. W obrębie gminy położonych jest 20 miejscowości, w tym 11 sołectw. Miasto Janów Lubelski stanowi lokalne centrum gospodarcze, oświatowe oraz kulturalne.

Liczba ludności w gminie zmniejsza się z roku na rok. Ten zauważalny trend jest spowodowany odpływem osób, które podejmują studia wyższe w większych ośrodkach miejskich i na ogół po zakończeniu kształcenia osiedlają się tam na stałe.

Na terenie gminy działają przedsiębiorstwa związane tradycyjnymi dla Janowa rodzajami przemysłu: przemysł maszynowy (firma Catepillar Poland), tekstylny (firma Carina), przetwórstwo spożywcze (producent kasz – Janex), przerób drewna (firma Derpal). Poziom rozwoju przedsiębiorczości w gminie jest wysoki, co świadczy o dużej aktywności gospodarczej lokalnej społeczności, zarejestrowanych jest ponad 1700 podmiotów gospodarczych. Gmina pod względem tego wskaźnika zajmuje siódmą lokatę w skali województwa. Największymi pracodawcami są: Szpital Powiatowy, fabryki z branży maszynowej Catepillar Poland oraz Fortoca (Strategia ... 2007).

Gmina Janów Lubelski charakteryzuje się rozproszonym układem osadniczym oraz towarzyszącym temu niskim wskaźnikiem zaludnienia (91 osób/km²). Stanowi to istotne utrudnienie w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej (kanalizacyjnej, wodociągowej, gazowej czy telekomunikacyjnej). Udział ludności korzystających z infrastruktury w gminie Janów Lubelski w porównaniu do średniej dla województwa lubelskiego w przypadku kanalizacji jest wyższy o ok. 25%, a dla sieci wodociągowej prawie o 10 (Strategia ... 2014).

Jak już wcześniej wspomniano, lasy zajmują znaczną część gminy (ponad 60%), średnia dla powiatu janowskiego wynosi 40,4%, a dla województwa 23,1%. Gatunkiem dominującym jest

sosna – niemal 85% drzewostanów. Lasy Janowskie, w zasięgu których położona jest gmina Janów Lubelski, są jednym z największych zwartych kompleksów leśnych na terenie Polski, zajmują w sumie ok. 124 tys. ha. Znaczne walory przyrodnicze, zachowany naturalny krajobraz i znaczenie historyczne wpłynęły na podjęcie decyzji o objęciu ochroną tego obszaru. W roku 1984 utworzono Park Krajobrazowy „Lasy Janowskie”. Zajmuje on łączną powierzchnię 39 150 ha, a z otuliną 60 500 ha. Najcenniejsze fragmenty Lasów Janowskich objęte zostały szczególną ochroną. Na obszarze tym powstało 6 rezerwatów przyrody (Plan Urządzenia Lasu ...).

Znaczna część gminy Janów Lubelski znajduje się w granicach Europejskiej Sieci Obszarów Chronionych Natura 2000. Z punktu widzenia rozwoju gospodarczego istnienie obszaru „Natura 2000” na danym terenie nie wprowadza całkowitego zakazu gospodarowania, działalność gospodarcza, rolnicza czy turystyczna na tych obszarach jest dopuszczalna. Musi ona jednak spełniać warunek, że planowana działalność lub inwestycja nie będzie miała znaczącego negatywnego wpływu na objęte ochroną siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin i zwierząt.

Wpływ lasu na rozwój lokalny

Las i leśnictwo są kreatorem miejsc pracy w trzech kategoriach zatrudnienia i działalności gospodarczej. Pierwszą z nich są stanowiska pracy w Nadleśnictwie Janów Lubelski, wg danych na dzień 01.06.2015 r. w nadleśnictwie zatrudnionych było 79 osób, z czego 44 osoby to mieszkańcy gminy. Druga kategoria to miejsca pracy w zakładach usług leśnych. W gminie Janów Lubelski zarejestrowanych jest 100 przedsiębiorstw (stan na dzień 01.06.2015 r.), których działalność związana jest z gospodarką leśną, produkcją wyrobów z drewna oraz produkcją mebli (<http://prod.ceidg.gov.pl/>). Ponad połowa tych firm działa na terenie miasta (55 firm). Pozostałe zlokalizowane są na obszarach wiejskich. Najwięcej przedsiębiorstw związanych jest z produkcją wyrobów z drewna: palety, opakowania drewniane, elementy konstrukcji budowlanych, itp. (<http://www.stat.gov.pl/bdl/>). W porównaniu z 2000 rokiem liczba tych firm wzrosła prawie trzykrotnie. Zmiany te świadczą o rozwoju sektora leśno-drzewnego na terenie analizowanej gminy. Mieszkańcy doceniają potencjał jakim jest baza surowcowa Lasów Janowskich.

Kolejną bardzo ważną kwestią z punktu widzenia powiązań między rozwojem przedsiębiorczości i rozwojem lokalnym są zmiany zagospodarowania przestrzennego gminy. Tworzenie nowych zakładów przemysłowych wiąże się przeznaczaniem na ten cel dodatkowej powierzchni, jeżeli rozwój odbywa się w kierunku obszarów cennych przyrodniczo może powodować liczne konflikty ze środowiskiem przyrodniczym. Należy mieć na uwadze, że obowiązek uzgadniania projektów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na samorządy nakłada Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, w przypadku, gdy ich ustalenia mogą znacząco negatywnie oddziaływać na otaczające je obszary, na przykład rezerwat, park krajobrazowy czy obszar „Natura 2000” (Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody).

Na terenie gminy Janów Lubelski obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w granicach których występują tereny leśne. Na obszarach wiejskich planowanie przestrzenne realizuje się na podstawie Uchwały nr XVIII/126/04 Rady Miejskiej w Janowie Lubelskim z dnia 16 lipca 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Janów Lubelski. Wszystkie obowiązujące plany zawierają zasady zagospodarowania obszarów podlegających ochronie środowiska przyrodniczego. Można stwier-

dzić, że władze gminy chcą zapewnić rozwój swojej jednostki, zapobiegając tym samym konfliktom przestrzennym.

Rosnące zainteresowanie turystyką sprawia, że wzrasta jej znaczenie jako źródła dobrobytu materialnego dla wielu społeczeństw. Fakt ten jest dostrzegany zarówno przez władze krajowe, jak i samorządowe. Na obszarach bezpośrednio związanych z terenami leśnymi, walorem, który może być wykorzystany jako podstawa polityki turystycznej może być właśnie kompleks leśny. Istotnym jest fakt, że większość lasów na terenie Polski jest ogólnodostępna. Gmina Janów Lubelski bez wątplenia wpisuje się w obraz jednostki atrakcyjnej turystycznie, właśnie przez wzgląd na walory turystyczne jakie posiada. Projekt Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego wymienia Lasy Janowskie jako jeden z najcenniejszych obszarów pod względem przyrodniczym w regionie a na terenie gminy może powstać uzdrowisko, ze względu na szczególne walory środowiska. Gmina wskazywana jest także jako ważne w województwie miejsce w zakresie rozwoju turystyki krajoznawczo-poznawczej, jako istotny ośrodek etnograficzny (Łążek Garncarski) oraz rekreacyjno-wypoczynkowy, także w zakresie turystyki kwalifikowanej i biznesowej (Projekt Planu ... 2015).

Wśród najistotniejszych czynników popularności turystycznej gminy Janów Lubelski respondenci wymienili chęć wypoczynku w Lasach Janowskich.

Władze samorządowe gminy Janów Lubelski dostrzegają możliwości jakie mogą osiągnąć, dzięki kompleksowi leśnemu położonemu w obrębie gminy. Strategia rozwoju lokalnego gminy Janów Lubelski na lata 2014-2022 jako szansę wskazuje: „Rozwój zintegrowanego produktu turystycznego o znaczeniu ponadlokalnym, bazującego na (...) otaczającym potencjale przyrodniczym Lasów Janowskich i Roztocza Zachodniego”. Do głównych wyzwań rozwojowych gminy wymienionych w tym dokumencie zaliczono poprawę efektywności gospodarki, wykorzystującej lokalne zasoby i potencjały w zakresie leśnictwa i turystyki (Strategia ... 2014). W ostatnich latach na terenie gminy Janów Lubelski rozwijane jest zagospodarowanie turystyczne. Podmiotami, które przyczyniły się do jego powstawania są wyłącznie władze samorządowe, Nadleśnictwo Janów Lubelski oraz prywatni przedsiębiorcy. Na omawianym terenie działa 20 obiektów oferujących łącznie prawie 1200 miejsc noclegowych. 25% tych obiektów położonych jest poza obszarem miasta. Na terenach wiejskich zlokalizowane są przede wszystkim gospodarstwa i ośrodki agroturystyczne. Wszystkie obiekty zapewniają w ramach swojej działalności także wyżywienie, a w niektórych z nich oferowane są dodatkowe świadczenia takie jak wypożyczalnia rowerów i sprzętu wodnego, sale konferencyjne, organizacja czasu wolnego (paintball, spływy kajakowe, jazda konna). Rosnąca liczba miejsc wynika głównie z rozbudowy istniejących ośrodków funkcjonujących w tej branży. Wiele z obiektów noclegowych informując o swojej ofercie wskazuje na położenie „wśród pięknych lasów”, uznając tym samym kompleks leśny jako czynnik, który może zachęcić turystów do skorzystania z ich usług.

Z badań Świecy wynika, że gmina Janów Lubelski zajmuje w rankingu na najbardziej atrakcyjną turystycznie gminę Lubelszczyzny drugą lokatę (po Kazimierzu Dolnym). O rozwoju turystyki na terenie gminy Janów Lubelski świadczy też wzrost liczby odwiedzających ją turystów. Wg Raportu z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w 2013 roku leśny kompleks promocyjny wśród wszystkich tego typu obszarów w kraju zajmował czwarte miejsce pod względem frekwencji ogólnej uczestników różnych form edukacji realizowanych w nadleśnictwach (Świeca 2012).

W roku 2014 z usług firmy MAKADAN, zajmującej się organizacją turystyki w Lasach Janowskich skorzystało 10 153 osób, przy czym na terenie gminy działa kilka takich firm. Efektem rozwoju turystyki mogą być korzystne zmiany przejawiające się m. in.: wzrostem dochodów ludności i lokalnego budżetu, wzrostem zatrudnienia, poprawą jakości życia społeczności, rozwojem małej przedsiębiorczości, budową i modernizacją infrastruktury technicznej, ożywieniem folkloru czy zwiększeniem zainteresowania historią miejsca. Jak podkreśla Gaworecki (2003) rozwój gminy, wynikający z aktywnej polityki turystycznej oznacza tym samym likwidację lub przynajmniej łagodzenie barier rozwoju konkretnej jednostki terytorialnej.

Korzystanie z produktów pochodzenia leśnego jest zakorzenione w polskiej kulturze i tradycji. Od lat odbywa się to na dużą skalę. Las jest bowiem źródłem wielu pożytków, surowców spożywczych oraz leczniczych (Majewska 2014). Wśród użytków ubocznych lasu wyróżnia się cztery kategorie: pochodzenia roślinnego (owoce leśne, zioła, kora czy żywica), pochodzenia zwierzęcego (zwierzęta łowne, produkty pszczele), grzyby jadalne oraz kopaliny (torf, piasek, żwir). Zgodnie z artykułem 27 Ustawy o lasach zbiór do celów przemysłowych wymaga zawarcia umowy z nadleśnictwem. Taka sama procedura ma miejsce w przypadku nieodpłatnego lokalizowania w lasach pasiek. Ograniczeniami dla osób prywatnych, które chcą użytkować runo na własne potrzeby mogą być jedynie okresowe bądź stałe zakazy wstępu do lasu. W Nadleśnictwie Janów Lubelski praktykuje się podpisywanie umów z przedsiębiorstwami zajmującymi się skupem owoców o zbiór do celów przemysłowych. Pobierana jest z tego tytułu jednorazowa opłata. Od kilku lat zauważalny jest niewielki wzrost liczby takich umów, co może świadczyć o zwiększonym zainteresowaniu w prowadzeniu takiej działalności. Fakt bezpłatnego udostępniania lasów wpływa niewątpliwie na znaczne pozyskiwanie produktów ubocznego użytkowania lasu, które mają ekonomiczne znaczenie dla gospodarstw domowych, szczególnie dla osób, które mieszkają na terenach przyległych do lasów, zwłaszcza na terenach wiejskich oraz w małych miasteczkach. Wykorzystanie dóbr pochodzenia leśnego wpływa na finanse rodzin zbieraczy w sposób dwojaki: po pierwsze poprzez ograniczenie wydatków na produkty żywnościowe, po drugie mogą oni uzyskać wpływy ze sprzedaży leśnych owoców, grzybów czy ziół (Braszcz 2008).

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, że respondenci oraz członkowie ich rodzin najczęściej traktują las jako miejsce spaceru (35%), dla 34% las odwiedzany jest w celu zbioru jagód i grzybów na potrzeby rodziny, a dla 14% las jest miejscem zbioru pożytków leśnych na sprzedaż. W sezonie pracę przy ich zbiorze podejmują prawie wszyscy członkowie rodzin, a pracujący zawodowo korzystają w tym okresie z urlopów, zasilając wpływy do domowego budżetu, które wynoszą do kilku tysięcy złotych rocznie (Tyra 2015).

Ostatnią zależnością pomiędzy istnieniem na obszarze jednostki samorządu terytorialnego kompleksu leśnym, a jej rozwojem są wpływy z tytułu podatku leśnego do budżetu gminy. Podstawą prawną do pobierania podatku leśnego jest Ustawa z dnia 30 października 2002 roku o podatku leśnym. Ściągalność podatku leśnego w gminie Janów Lubelski wynosi około 89%. Przychody z tytułu podatku leśnego w gminie od wielu lat kształtują się na podobnym poziomie i stanowią 6% budżetu. Średnio we wszystkich gminach Polski udział ten wynosi niecałe 2%, a w województwie lubelskim 3%, należy zatem stwierdzić, że wpływy z tytułu tego podatku stanowią istotną część w budżecie gminy Janów Lubelski i mają znaczenie przy finansowaniu rozwoju lokalnego. Do budżetu gminy trafiają także inne podatki i opłaty związane z działalnością gospodarczą nadleśnictw, przedsiębiorstw z branży leśno-drzewnej, podatek od nieruchomości, podatek dochodowy od osób fizycznych, podatek VAT, itp.

Podsumowanie

W literaturze szczególnie dużą rolę w rozwoju lokalnym przypisuje się specyficznym wewnętrznym czynnikom rozwoju, do których można zaliczyć obecność lasu na danym obszarze. W przypadku wielu gmin w Polsce lasy, które stanowią około 30% powierzchni kraju mogą być unikatowym i istotnym bodźcem do rozwoju społeczno-gospodarczego.

Dobrym przykładem relacji „las – rozwój lokalny” jest gmina Janów Lubelski. W strukturze użytkowania gruntów tereny leśne zajmują ponad 60% jej powierzchni. Mimo, że znaczna ich część to obszary objęte prawnie ochroną, nie stanowi to dużego utrudnienia w prowadzeniu działalności gospodarczej, czy rozwoju turystyki.

Z przeprowadzonych badań wynika, że położony na terenie gminy Janów Lubelski kompleks leśny jest czynnikiem wpływającym na rozwój tej jednostki samorządu terytorialnego. Świadczy o tym systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej, działających w oparciu o szeroko dostępny w gminie surowiec drzewny. Dzięki swojej atrakcyjności Lasy Janowskie zachęcają do odwiedzenia gminy Janów Lubelski wielu turystów. Władze gminy, Nadleśnictwo Janów Lubelski i prywatni inwestorzy rozwijają wciąż ofertę turystyczną, bazę noclegową i gastronomiczną, tworząc odpowiednie zagospodarowanie turystyczne. Skuteczność tych działań potwierdza zwiększająca się liczba wizyt turystów. Osoby odwiedzające gminę w celach turystycznych, lasy są źródłem dochodów dla jej indywidualnych mieszkańców oraz dla gminy jako ogółu.

Przedsięwzięcia dotyczące inwestycji przemysłowych oraz związanych z działalnością turystyczną wiążą się ze zmianami w zagospodarowaniu przestrzennym gminy. Zważywszy na fakt, iż wiele z obszarów leśnych na jej terenie uznane jest za przyrodniczo cenne, ważne jest przygotowanie prawne. Poprzez zapisy dokumentów planistycznych uwzględniających ochronę przyrody, obszary leśne nie stanowią bariery w rozwoju, lecz są jego stymulantą. Gmina Janów Lubelski stara się uniknąć konfliktów przestrzennych w tym zakresie poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju, ponieważ tylko dzięki temu możliwe jest osiągnięcie rozwoju gospodarczego czy społecznego na terenach, gdzie bardzo ważne jest zachowanie czystego i naturalnego środowiska.

Istotne z punktu widzenia rozwoju lokalnego gminy Janów Lubelski, a przede wszystkim ze względu na wpływ na sytuację finansową jej mieszkańców jest także korzystanie z plodów runa leśnego, które dla wielu rodzin są ważnym źródłem dochodu. Ich zbiór dla potrzeb rodziny pozwala również na ograniczenie wydatków na żywność. Duży areal lasów na obszarze gminy daje szansę na pozyskiwanie tych produktów i być może przyczyni się do wzrostu zainteresowania działalnością w zakresie ich przetwórstwa.

Wymienione przykłady wpływu lasu na rozwój lokalny nie stanowią zamkniętego katalogu. Istnieje możliwość, że obecność w przestrzeni gminy dużego kompleksu leśnego oddziałuje na nią w wielu innych aspektach. Należy jednak pamiętać, że istnienie na terenie gminy lasu nie wystarczy aby jednostka samorządu terytorialnego osiągała sukcesy w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego.

Literatura

- Barszcz A. 2008. The influence of harvesting of non-wood forest products on the economic situation of households in Poland. *Electronic Journal of Polish Agriculture Universities*, 9(2) Nr 08, Wrocław.
- Blakley E. J. 2002. *Planning of Local Economic Development, Theory and the Practice*. 3 th edition, Thousand Oaks, Sage Publ.
- Gaworecki W. 2003. *Turystyka*. PWE, Warszawa.
- Gorczyca S. 2013. Człowiek i drewno w idei zrównoważonego rozwoju. W: Strykowski W. (red.). *Drewno – surowiec strategiczny*, Wyd. OR-W LP, Bedoń.
- <http://prod.ceidg.gov.pl/>. Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej. [dostępne dnia 01.06.2015].
- <http://www.stat.gov.pl/bdl/>. Bank Danych Lokalnych [dostępne dnia 08.05.2015].
- Majewska E. 2014. „O Marnotrawstwie i Śkapstwie, Lasom szkodliwych...” – a współczesne dylematy dotyczące zagadnień racjonalnego użytkowania leśnych surowców niedrzewnych, *Stud. i Mat. CEPL, Rogów*, 38 (1): 31-39.
- Markowski T. 2008. Teoretyczne podstawy rozwoju lokalnego i regionalnego. W: Strzelecki Z. (red.). *Gospodarka regionalna i lokalna*, PWN, Warszawa.
- Nowińska E. 2000. Strategiczne planowanie rozwoju gmin na przykładzie gmin przygranicznych. W: Gruchman B., Walk F., Nowińska E. (red.). *Strategie rozwoju lokalnego na przykładzie gmin pogranicza polsko-niemieckiego*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Poznań.
- Pankau F., Parteka T. 2001. Planowanie miejscowe w realizacji zadań gminy. W: *Współdziałanie rzeczoznawców majątkowych, urbanistów i gmin w procesie sporządzania i realizacji opracowań planistycznych*, Materiały I Konferencji Naukowo-Technicznej PSRWN, Gdańsk.
- Parysek J. J. 2001. *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań.
- Plan Urządzania Lasu Nadleśnictwa Janów Lubelski sporządzony na okres od 1 stycznia 2010 r. do 31 grudnia 2019 r. na podstawie stanu lasu w dniu 1 stycznia 2010 r. *Elaborat, RDLP Lublin*.
- Polityka Leśna Państwa. 1997. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Warszawa.
- Projekt Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego. 2015. Zarząd Województwa Lubelskiego, Lublin.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w 2013 r. GDLP, Warszawa 2014.
- Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Janów Lubelski na lata 2008-2015. Janów Lub. 2007.
- Strategia rozwoju lokalnego Gminy Janów Lubelski na lata 2014-2022, Janów Lub. 2014.
- Świeca A. 2012. Potencjał turystyczny regionu lubelskiego. *Ekspertyza naukowa*, Wyd. UMCS, Lublin.
- Tyra M. 2015. Las jako czynnik rozwoju lokalnego. *Maszynopis pracy magisterskiej*. Biblioteka SGGW, Warszawa.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2013 poz. 627).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, (Dz.U. 2013 poz. 1232).
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach, (Dz.U. 2014 poz. 1153).
- Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o podatku leśnym, (Dz.U. 2013 poz. 465).
- Wojewódzka A. 2009. Rozwój jednostek terytorialnych – rozważania definicyjne i sposoby pomiaru. W: Stawicki M. (red.). *Fundusze europejskie w gminach: rozwój lokalny, wykorzystanie środków UE, rekomendacje dla samorządów*, [Dokument elektroniczny MRR], Warszawa.
- Wojewódzka-Wiewiórska A. 2011. Determinants of rural areas development in the theory. W: *Development Prospects of Rural Areas Lagging Behind in the CEE Region*, Conference Proceeding, L. Villanyi, Gödöllő.

Bolesław Porter¹, Magdalena Tyra¹, Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska²

¹Wydział Leśny SGGW w Warszawie

²Wydział Nauk Ekonomicznych, SGGW w Warszawie

boleslaw_porter@sggw.pl, magdalena.tyra@gmail.com,

agnieszka_wojewodzka@sggw.pl